

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. III Akershus Fylke:
 Tilleggsspørsmålnr. Kråkstad Herad:
 Emne: " Brynet Kråkstad Bygdelag:
 Oppskr. av: Peter Berg Skjønhaug Gard:
 (adresse): Kråkstad G.nr. 33 Br.nr. 2.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Egen røynsle og hjemmelmenn.

I Kråkstad bygd, som ikke ligger lenger en 3-1/2 mil fra Oslo er emnet "Brynet" ikke av så stor variasjon. De gamle folk jeg har snakket med, nemlig den i emne 2 för nevnte hjemmelsmann Kråkås f. 1855 og en tidligere småbruker Olaf Gudbrandsen f. 1859 siger, at de ikke kan huske noe andre bryneredskaper en de, som til stadighet eller delvis også brukes i dag.

Uten tvil har det nok også her i de aller eldste tider været brukt flate fastliggende og dertil skikkede Steiner til sliping av ljaar og andre redskaper. Nermest finkornede sandstener, skifferheller eller finfibrede gråsteinsheller, som först var slepen - "gnudd" - glatte og jevne med andre steiner, siger hjemmelsmennene. Men de siger, at de ikke kan huske og har ikke brukt andre en rundtgående slipesteiner til hovedslipingen - "grovslipingen"- eller forhåndsslipingen.

De andre "strykeredskaper" - "kvesseredskaper" - til finsliping eller "finkvessing" var i hjemmelsmennenes arbeidstid innkjöpt. Som regel gjennom kjöbm. i Oslo. Likeledes var den rundtgående slipestein innkjöpt.

Denne kunne være av tilhuggen "naturstein" - "sandstein" eller kunststein. Noen sikker tidfesting av,

Når slike steiner blev tatt i bruk her, kan vanskelig gjøres. Hjemmelsmennene regner sit minne på område ned til 8 -10 års alderen, så det skulle antas, at disse slipe og bryneredskaper sikkert var i bruk her i 1860-65.

Forøvrig tillater jeg meg å besvare de spørsmål jeg kan svare på i den opførte nommerorden.

1 "Brynet" (et) - "Strykestikke" (ei) - "Senne" (et).

"Hein" kjennes ikke her.

2 Brukes nå mest "kunststein", men også tilslipt "naturstein". Innkjøpt andensteds fra. Gjennom kjøbm. i Oslo. Produksjonssted vites ikke.

3 Som regel, grovslipt på rundtgående slipestein, såfremt denne er finfibret nok - også treskjærerkniver, men barberkniver blir vel bare "brynt".

4 Tynning av ljåeggen med hammer er muligens brukt i eldste tid, men kan ikke huskes av mine hjemmelsmenn.

Sliping av ljåen kan ikke nøyaktig tidfestes.

5 Hjemmelsmennene mener, at det nok også her i eldste tid er blitt slipt ljå på fastliggende steiner, men det kan ikke huskes og en vet ikke av noen slik stien nå. Snekkerne vet en med sikkerhet å ha brukt slike mindre, flate, fastliggende (men flytbare) steiner til å slipe höveltenner på. Jeg har selv sett en nu avdød snekker - Nils Gulbrandsen f. 1852 - ha brukt en slik stein. Det var en liten flat, nærmest fiolefarvet litt fettaktig stein. Han fraktet den med seg i sin redskapskasse - hvor den er havnet hen nå vet jeg ikke.

Rundtgående slipestein stod hjemme ved huset.

Ute på slåttelandet brukte man den her såkaldte "Sennestein"(en) eller egentlig benevnt "Senne" (et) - til - en gang i mellem i "ökta"- å kvesse opp ljåen med. Dette blev gjort i en hvilepause og når ljåen var "brynt" tilstrekkelig mange ganger med "Brynet" (et) - eller "Strykestikka" (ei) og eggen var begyndt å bli "rund". "Sennesteinen" -(form som risset) - bar man gjerne med seg i et spand med vand da man brukte vand til slipingen. "Senne" tok mindre, når det bruktes tørt på grund av "brynemelet", som la seg på "Senne".

6 Som regel måtte ljåen holdes skarp ved hjelp av "Senne"- "Bryne" og "strykestikka" i "öktene". Sliping med "slipestein"-(rundtgåend) -blev bare-eller skulle helst bare gjøres om kvelden eller morgenen för en gik ut på slåttelandet og så ved de større hovedmåltider når ljåen trengte sliping.

7. En har brukt og bruker fremdeles: "Bryne"(et) av stein eller kunsti stein. "Strykestikke" (en) - en trestikke, som er påfestet et sandlag på begge sider. Flate men litt avrundede sider - en ca. 40 cm. lang. Trestikke av hårt tre ernok også brukt i eldre tid. Den, er her også kall~~et~~ "Strykestikke" (ei).

Ute på slåttelandet kunne en ha med seg både "Bryne" - "Strykestikke" ^{foruten} ~~foruten~~ det för omtalte "Senne"

Som för nevnt så er disse sliperedskaper innkjøpt og en hadde de med seg hjemme fra gården når en skulle ut på slåttelandet. Mulig i eldre tid var disse "Strykestikker" lavet også her i bygden. men det kan ikke tidfestes og det har kun været til privat bruk og ikke som produksjon mener gamle folk.

572

572

8 Ljåen på orvet under slipingen: -

-- Begge dele - avhenger av festegreiene og om slipesteinen var så stor og høi at slipingen kunne utføres, når orvet sat på. Der blev slipt både mot og med eggen. Stundom også langsetter eggen.

9 Under "strykingen" av ljåen settes orvet på bakken og ljåfestet holdes under venstre arm og ^{bladet} fremover, og venstre hånd holdes mitveis bortpå ljåbladet. Dette styres med tommelfingeren. "Strykestikka"- "Brynet - føres på begge sider av ljåbladet med høire hånd og venstre stre hånds fingere følger "stryketakten" ved å føres ut og inn til ljåbladet - gi plass til brynet, når det føres på den siden - venstre side av bladet.

10 Der er som regel krampe og "smøiekrok" på orvet til "strykestikka" plasert mellem håndtakene på orvet.

"Brynet hadde man som regel i lommen.

11 Har ikke hørt om noen bestemt ting å bære brynet i.

12 ? Vet ikke.

13 Hadde man "Senne" med, så foretok man gjerne "strykingen" av ljåen med tørt bryne og stikke.

Var man god til å "stryke" ljåen, så skulle man se gnistrer langs etter hele ljåeggen, når man "strök" og når det skedde en 2 - 3 ganger, så var ljåen, som regel, skarp, som en barberkniv.

14 Har ikke hørt andet navn en "strykemelet".

15 } Kjenner ikke til det.

16 }

17 Nei.

18 Ikke kjendt.

19 En kjenner ikke noe bestemt uttrykk + i form av overtru, men det "slompa" vel en kanskje ga ljåbladet en overhaling i ord, når en ikke fik ljåen til å "bite" - en eller anden ed etter som humöret var.

20 Nei.

Noen bestemt overtru i gammel tid i Kråkstad, som er knyttet til ljåen kjenner jeg ikke til ut over, at deler av en ljå ofte kunne være brukt til å sette over dører for å verne mot trolldom, da ljå var regnet som meget godt stål, og det var en vanskelig proses å få en god herdning på et ljåblad. Den smed, som i gammel tid klarte den jobben, blev regnet for noe av en mirakelmann.

Kråkstad 10/5 -47.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
adr. NORSK FOLKEMUSEUM
BYGDØY

572